

Anita Jatczak*

Nowe Miasteczko

Specyfika pracy nauczyciela z zespołem wokalnym

The specificity of the teacher's work with the vocal ensemble

Edukacja przez sztukę

Edukacja artystyczna jest jedną z części składowych wychowania młodego człowieka, dzięki której zapewniamy sobie ciągłość rozwoju kultury, dlatego też powinniśmy dbać o to, aby pojawiała się w rozwoju dzieci od najmłodszych lat. W szkole podstawowej, na lekcjach muzyki, jest miejsce na wychowanie do sztuki i przez „sztukę”. „Edukacja jest niezbędnym warunkiem świadomego uczestnictwa w kulturze i ona wyznacza w rozwoju jednostkowym kolejne poziomy kompetencji kulturalnej, tu zaś określa gotowość odbioru, który jest podmiotowym stosunkiem do otoczenia, przyjęcie postawy otwartości lub zamknięcia na nowość, a więc najsilniejszym czynnikiem wywołującym zmiany w funkcjonowaniu w społeczności.”¹

W wychowaniu muzycznym bardzo ważnym jest uwzględnianie wrażliwości dziecka, która ma ogromne znaczenie dla jego rozwoju. Młody człowiek jest podatniejszy na wpływy wychowawcze,

---

* Zespół Szkół nr 1

¹ FERENZ, K., Społeczne i indywidualne walory edukacji artystycznej. W: Katarzyńczuk – Mania L., Karcz, J. (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2002, s.13.

gdyż przeżycia muzyczne w ogromny sposób wpływają na jego postawy moralne. Uwrażliwiać dzieci najczęściej zaczynamy przez sztukę, dzięki czemu maluch osiąga lepsze wyniki w nauce, kształtuje aktywną postawę, wiarę we własne siły, twórcze podejście do zadań i problemów, kreatywność. Uczniowie przez sztukę wyrabiają w sobie nawyk swobodnej ekspresji, wrażliwość, spostrzegawczość. Sztuka przeciwdziała więc rutynie, automatyzacji życia, poglądów, odczuć. „Bardzo istotnym elementem rozumienia sensu sztuki jest poznawanie, doświadczenie procesu kreacji, czyli znalezienia się w sytuacji twórczej.”²

Muzyka łączy się z innymi formami edukacji w naturalny sposób i dlatego powinna być rozumiana jako część składowa tego procesu. Bardzo znacząco wpływa też na charakter oraz kształtowanie postaw społecznych. Dzieci w młodszym wieku szkolnym noszą w sobie muzykę spontaniczną, czują wewnętrzną potrzebę śpiewania, tańczenia, grania na instrumentach. Dzięki różnorodności form pracy, można sprawić, że każde dziecko będzie czynnie i chętnie uczestniczyć w zajęciach, każde znajdzie moment, w którym wykaże się w tym co najbardziej potrafi.

Muzyka jest bardzo ważnym elementem w pracy z dziećmi i pełni wiele funkcji:

- uczy, czyli pozwala zrozumieć otaczający nas świat,
- bawi – dostarcza dzieciom wiele radości podczas śpiewu, tańca, gry na instrumentach,
- rozwija pamięć, koncentrację uwagi, prowadzi do zrozumienia pewnych walorów muzyki, np. cicho, głośno,
- wychowuje – pozwala dzieciom zrozumieć wartości społeczno – moralne,

---

² JATCZAK, A., JANIĄK, K., *Kształtowanie wrażliwości estetycznej w działaniach edukacyjnych z dziećmi w klasach zintegrowanych*. W: Kataryńczuk – Mania L. (red.), *W kręgu edukacji artystycznej i terapii*, Głogów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2006, s.143

- wspomaga rozwój emocjonalny – dziecko dzięki muzyce może wyrazić swoje emocje, pragnienia.

Oprócz wymienionych funkcji muzyka wpływa także na ogólny stan dziecka – rozwija mięśnie, kształtuje właściwą postawę ciała, dba o prawidłową pracę serca, wzmacnia układ nerwowy. Wychowanie muzyczne powinno opierać się na podstawowych formach aktywności muzycznych, takich jak: śpiew, ruch przy muzyce, gra na instrumentach oraz tworzenie muzyki.

Śpiew jest jedną z najczęściej wykorzystywanych form ekspresji dziecka, a piosenka najprostszym utworem muzycznym, który dziecko jest w stanie przeżyć, zrozumieć, zapamiętać i odtworzyć. Piosenka w ogólnym rozwoju muzycznym dziecka stawia śpiew na czołowym miejscu wśród pozostałych form działalności muzycznej. Dzięki różnorodności charakteru i nastroju śpiewanych piosenek wzbogaca się świat uczuć dziecka, kształtuje jego postawa estetyczna. Radosny nastrój towarzyszący śpiewaniu wpływa na wzmożoną aktywność, która przenosi się często na inne dziedziny działalności małego człowieka. Na prostym materiale śpiewanej piosenki dziecko jest w stanie zaobserwować rytm, metrum, linię melodyczną, tempo, dynamikę, budowę utworu, charakter i nastrój – wszystko to, co w przyszłości będzie podstawą świadomej percepcji utworu muzycznego. Teksty piosenek poszerzają wiadomości o świecie i otoczeniu, wzbogacają doświadczenia, rozwijają słownictwo dziecka, kształtują uczucia. Śpiew wpływa pozytywnie na fizyczny rozwój dziecka, wzmacnia aparat głosowy, rozwija klatkę piersiową, dotlenia organizm wyzwalając naturalną potrzebę ekspresji – wpływa dodatnio na system nerwowy.

Zespół wokalny – organizacja i realizacja zajęć

Najczęstszą formą uprawiania muzyki jest uczestnictwo w zespole wokalnym lub instrumentalnym, gdzie można realizować program wychowania muzycznego. Zajęcia te powinny pełnić rolę społeczną, kulturową i wychowawczą. Powinny także uczyć dobrze grać na instrumentach, słuchać muzyki, poznawać

i rozumieć ją, a także dobrze śpiewać. Zespół wokalny spełnia bardzo wiele zadań użytkowych, wychowawczych, poznawczych i rozwojowych. Jest ujściem dla zamięłowań muzycznych, zaspokaja potrzebę śpiewu, rozwija i kształci zdolności muzyczne. Bardzo ważny jest także repertuar zajęć wokalnych. Powinien być różnorodny muzycznie, uwzględniać kompozytorów tak polskich, jak i obcych, cel śpiewania konkretnych piosenek i pieśni. Należy także pamiętać o wykonywaniu tyłu wprawek i ćwiczeń emisyjnych, ile jest konieczne, aby dobrze i sprawnie uczyć się artystycznego wykonywania danych utworów muzycznych.

W związku z ochroną głosu dziecka, nauczyciel powinien przestrzegać następujących zasad:

- prowadzić zajęcia w dobrze przewietrzonej sali,
- pozwalać na śpiew z umiarkowaną siłą głosu,
- śpiewać w skali dostosowanej do możliwości dziecka,
- unikać śpiewu na dworze, przy wietrznej i mroźnej pogodzie oraz podczas intensywnego ruchu,
- unikać długotrwałego śpiewu przy jednakowej postawie ciała,
- przy chrypce wyłączać dziecko z zajęć głosowych i poprosić o wizytę u lekarza.³

W małych miejscowościach zespół wokalny może stać się jedyną formą aktywności muzycznej, w której dziecko będzie z ogromną chęcią uczestniczyć, rozwijając swoje umiejętności i zdolności. Lecz do tego potrzebny jest także wykształcony i uzdolniony nauczyciel, o twórczych pomysłach.

Zadania nauczyciela muzyki

Współczesnemu nauczycielowi stawia się ogromne wymagania. Dlatego też często doksztalca się on, pogłębiając swoje umiejętności, podobnie jak jego uczniowie. Obie strony dążą do

---

³ TOCZYSKA, B., *Głośno i wyraźnie. 9 lekcji dobrego mówienia*, Gdańsk: GWP, 2007, s.15.

samorealizacji i spełnienia w tym co robią. Twórczy nauczyciel bardziej skupia się na dziecku niż na programie nauczania, jest otwarty na nowości, kreatywny, swoim zaangażowaniem zachęca dzieci do działania, pobudza ich wyobraźnię, wchodzi w ich świat, barwny, kolorowy, bogaty w nuty, niejednokrotnie myśląc i zachowując się dokładnie tak jak oni. Kreatywny nauczyciel umiejętnie kieruje procesem twórczym, rozwijając zainteresowania muzyczne dziecka, dobiera odpowiednio metody i sposoby pracy z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego dziecka, posiada dużą wiedzę dotyczącą zagadnień psychologicznych i pedagogicznych. Nauczyciel mający na uwadze właściwy rozwój muzycznej aktywności dziecka rozwija to co już istnieje, wzbogaca i buduje motywację dziecka, by nie było zmuszane do wykonywania zadań, ale wręcz wykazywało gotowość ich realizacji. Tym sposobem dziecko może aktywnie uczestniczyć w życiu muzycznym. Rola nauczyciela w tym procesie wymaga wiele zrozumienia i taktu. Praca nad rozwojem zdolności i inwencji dziecka wymaga niesłychanej delikatności.

Dziecko może uzewnętrzniać swój wewnętrzny świat doznań i przeżyć tylko w klimacie akceptacji i wzajemnego zrozumienia. Nauczyciel powinien szanować jego szczerość, spontaniczność, oraz wybór właściwych mu sposobów ekspresji.⁴

Ukryte jego zdolności czekają tylko na bodziec, by w odpowiednich warunkach mogły się uaktywnić. W każdym dziecku można zaszczerpić zainteresowanie, a jego zdolności rozwiną się w korzystnych ku temu warunkach. Zajęcia muzyczne pomagają także w pokonywaniu lęku, wstydu, a także przekonują o własnej wartości i wyrabiają pozytywne cechy charakteru.

Kompetencje wokalne uczniów Szkoły Podstawowej w Nowym Miasteczku – badania pilotażowe

W tej części referatu przedstawiono analizę wyników badań

---

⁴ DYMARA, B., *Dziecko w świecie muzyki*, Kraków: Impuls, 2000, s.169.

własnych dotyczących kompetencji wokalnych dzieci. Przez kompetencję rozumiemy sprawność i umiejętność posługiwania się własnym głosem i chęć jego wykorzystywania na zajęciach wokalnych, pracę nad dalszym kształceniem tej umiejętności.

Ankieta objęto 15 uczennic za Szkoły Podstawowej w Nowym Miasteczku, które od 3 lat uczęszczały na zajęcia wokalne. Celem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Czy lubisz uczęszczać na zajęcia zespołu wokalnego i co te zajęcia Ci dają?

Na pierwszą część 100% uczennic odpowiedziało, że bardzo lubią śpiewać, to było ich marzeniem i cieszą się, że w końcu się spełniło. I tu nasuwa się wniosek, że zajęcia wokalne są bardzo potrzebne w szkole, wychodzą one naprzeciw zainteresowaniom dzieci. Częsty kontakt z muzyką jest dla dzieci bardzo ważny, wywołuje zadowolenie i radość. Kolejna część pytania brzmiała: co Ci te zajęcia dają? A oto najczęściej pojawiające się odpowiedzi:

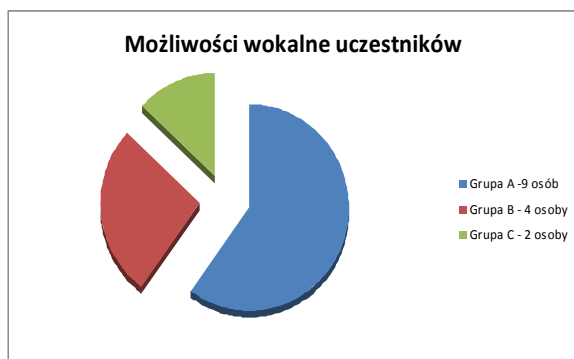
- jak śpiewam to rozmyślałam i marzę,
- jestem radosna i uśmiechnięta,
- lubię jak mi koleżanki zazdroszczą występów na scenie,
- jest to moja pasja,
- lubię rozwijać swój talent,
- bardziej się otwieram,
- kształcę swój głos,
- rozbudzam większą pewność siebie,
- mam większą satysfakcję w przebywaniu w grupie,
- śpiewanie rozwesela mnie,
- lubię jeździć na koncerty,
- lubię brać udział w konkursach,
- pobudzam swoją wyobraźnię.⁵

---

⁵ Badania realizowane w roku szkolnym 2014/2015 na zajęciach zespołu wokalnego

Analizując dane z obserwacji z wiedzą zawartą w fachowej literaturze i czasopiśmie, zauważyłam, że bardzo mocno łączy się wychowanie muzyczne z rozwojem umysłowym, poznawczym i fizycznym a przede wszystkim z kształceniem postaw społeczno – moralnych dzieci. Dziecko przez udział w tych zajęciach uczy się rozumienia tego co śpiewa i dlaczego właśnie tak musi śpiewać. Przyswaja sobie wiedzę na temat elementów muzyki, ekspresji wyrazu w zależności od epoki i stylu. Im dłużej dziecko śpiewa w zespole tym szybciej i łatwiej przygotowuje się do rozumienia i percepcji całej muzyki artystycznej.

Poniższe tabele i wykresy przedstawiają umiejętności dzieci w zakresie formy „śpiew i ćwiczenia mowy”. Wyniki pochodzą z obserwacji dzieci na zajęciach wokalnych. Umiejętności dzieci były sprawdzane na podstawie piosenki „Kurki trzy”. Postawiono przed nimi zadanie: poprawnie zaśpiewać piosenkę, zwrócić uwagę na dykcję i poprawny oddech.

Wykres 1. **Możliwości wokalne uczestników**
(badania własne)

Grupa A (punktacja 6 – 5) – 9 osób – 60%

Grupa B (punktacja 4 – 3) – 4 osoby – 27%

Grupa C (punktacja 2 – 1 – 0) – 2 osoby – 13%

Uzyskane wyniki dowiodły, że kompetencje wokalne dzieci nie rozwijają się na równym poziomie. Przyrost umiejętności poprawnego śpiewu w największym stopniu przypada na wiek 7–8 lat, co stanowi 60% badanych dzieci. 27% to dzieci w wieku 9–10 lat, które miały małe trudności z zaśpiewaniem czyśto zapisanych nut lub też interwału w danej piosence. Dzieci w wieku 11–12 lat to grupa, w której najczęściej pojawiały się błędy intonacyjne, harmoniczne, dykcyjne (stanowiło to 13% badanych).

Wykres 2. Ocena umiejętności głosowych dzieci w zakresie dykcji (badania własne)

Grupa A (punktacja 6 – 5) – 15 osób – 100%

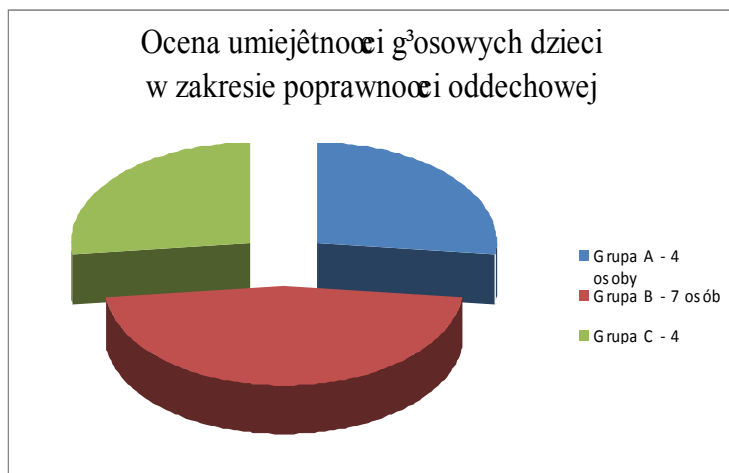
Grupa B (punktacja 4 – 3) – 0 osób – 0 %

Grupa C (punktacja 2 – 1 – 0) – 0 osób – 0 %

Grupa A - cały zespół badanych dzieci wykazał się przy śpiewie bardzo dobrą dykcją, co stanowi 100% badanej grupy. Każde słowo było wymawiane bardzo poprawnie, akcenty

i końcówki wyrazów dobrze słyszalne. Samogłoski podczas śpiewu okrągłe, artykulacja głosek prawidłowa.

Wykres 3. Ocena umiejętności głosowych dzieci w zakresie poprawności oddechowej (badania własne)

- Grupa A (punktacja 6 – 5) – 4 osoby – 27%
- Grupa B (punktacja 4 – 3) – 7 osób – 46%
- Grupa C (punktacja 2– 1– 0) – 4 osoby – 27%

Podczas śpiewu bardzo ważne jest poprawne oddychanie. Oddech powinien być spokojny i naturalny. Grupa A – 27% obserwowanych dzieci, brała oddech poprawnie, stosowała się do wcześniej ustalonych i ćwiczonych podczas śpiewu zasad. 46% badanych dziewcząt miała małe problemy ze stosowaniem się do ustalonych reguł. Najczęściej popełniane błędy to: branie oddechu między słowami, a nie w wyznaczonych miejscach. Grupa C – 27%, to dzieci, które miały dość duże problemy z zaśpiewaniem danej piosenki, pojawiały się takie błędy jak: branie oddechu w środku wyrazu, brak możliwości zaśpiewania odpowiednio długiej frazy piosenki.

Reasumując można stwierdzić, iż grupa objęta badaniem różni się między sobą pod względem poziomu i tempa rozwoju zdolności muzycznych. Od około 10 roku życia obserwujemy spadek tempa rozwoju tych zdolności. Znaczna część dzieci powyżej 11 roku życia poprawia swoją intonację dzięki świadomej pracy z nauczycielem. Wcześniej opanowane umiejętności poprawnego intonowania głosem może przyczynić się w późniejszych latach do osiągnięcia sukcesu. Mimo, iż dykcja w badanej grupie była w 100% bardzo dobra, nie powinniśmy zaprzestać wprowadzania ćwiczeń i wprawek dykcyjnych na lekcjach muzyki a także zajęciach zespołu. Wyliczanki, piosenki, które będą dla dzieci atrakcyjną formą zabawy, będą także rozwijać dykcję oraz poprawność oddechową.

Podsumowanie

Muzykowanie w szkole podstawowej sprawia dzieciom dużą satysfakcję, daje zadowolenie nauczycielowi oraz słuchaczom. Rola nauczyciela sprowadza się do właściwego kierowania poczynaniami muzycznymi dzieci, czuwania nad rozwojem muzycznym swoich wychowanków oraz wdrażania ich do estetycznego i emocjonalnego przeżywania. Kontrola indywidualna nad dzieckiem zapewni mu osiągnięcie sukcesu, a nam satysfakcję z pracy. Wszystkie dzieci bowiem, mogą być umuzykalniane czy to przez rodzinę, czy to przez szkołę, tak aby mogły korzystać jak najczęściej z dorobku muzycznego i rozwijać swoje uzdolnienia w latach późniejszych.

Bibliografia

1. DYMARA, B., *Dziecko w świecie muzyki*, Kraków: Impuls, 2000.
2. FERENZ, K., *Konteksty edukacji kulturalnej. Społeczne interesy i indywidualne wybory*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2003.
3. FERENZ, K., Społeczne i indywidualne walory edukacji artystycznej. W: Kataryńczuk – Mania L., Karcz, J. (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza

- Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2002.
4. GOZDECKA, R., GRUSIEWICZ, M., *Współczesne oblicza edukacji muzycznej*, Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008.
  5. JATCZAK, A., JANIĄK, K., Kształtowanie wrażliwości estetycznej w działaniach edukacyjnych z dziećmi w klasach zintegrowanych. W: Kataryńczuk–Mania L. (red.), *W kręgu edukacji artystycznej i terapii*, Głogów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2006.
  6. KAMIŃSKA, B., *Kompetencje wokalne dzieci i młodzieży – ich poziom, rozwój i uwarunkowania*, Warszawa: Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina, 1997.
  7. KATARYŃCZUK–MANIA, L., Oddziaływanie muzyki na człowieka (opinie studentów). W: Kataryńczuk–Mania L., Karcz, J. (red.), *Sztuka w kontekście oddziaływań na człowieka*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2006.
  8. KISIEL, M., Wykorzystanie muzyki i jej form aktywności w pracy nad głosem i mową dzieci w wieku wczesnoszkolnym. W: Kataryńczuk – Mania L., Karcz, J. (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2002.
  9. KONDZIELA, E., Muzyka w rozwoju dziecka. W: Kataryńczuk–Mania L., Karcz, J. (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2002.
  10. ŁOBOCKI, M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków: Impuls, 2007.
  11. SACHER, W., *Pedagogika muzyki*, Kraków: Impuls, 2012.
  12. TOCZYSKA, B., *Głośno i wyraźnie. 9 lekcji dobrego mówienia*, Gdańsk: GWP, 2007.
  13. WIELOCH, A., Śpiew podstawową formą kształcenia artystycznego dzieci i młodzieży w powszechnej szkole. W: Kataryńczuk–Mania L., Karcz, J. (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2002.

Streszczenie

Autorka artykułu przedstawia znaczenie muzyki w życiu dziecka będącego na pierwszym etapie szkolnej edukacji. Szczególna uwaga poświęcona jest śpiewaniu zespołowemu, jako najbardziej atrakcyjnej formie wykonania muzycznego. Tego tematu dotyczą też przeprowadzone i omówione w artykule badania.

Słowa kluczowe: zespół wokalny, edukacja artystyczna, edukacja muzyczna

Abstract

The article focuses on the data connected with the singing process. The singing process is presented as the most attractive form of musical performance also presents. It the issue of possitive effects of the singing influence on children health and education.

Keywords: vocal ensemble, art education, music education